

NOMOLIYAVIY AKTIVLAR HISOBINI YURITISH FAOLIYATINI BUGUNGI RAQAMLASHUV JARAYONIGA MUVOFIQLASHTIRISH MASALALARI

Xolmurodova Durdon Otamurod qizi¹

Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna²

¹ Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistiranti,
durdonaxolmurodova20@gmail.com

² Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti,
dilnoz.abdujalilova.84@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu tezisda byudjet tashkilotlarida nomoliyaviy aktivlarning hisobini yuritish faoliyatini bugungi texnologiyalar rivojlangan davrda raqamlashuv jarayoniga muvofiqlashtirish masalalari haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Nomoliyaviy aktivlar, byudjet tashkiloti, raqamli texnologiya, integratsiya, standartlashtirish.

Abstract: This thesis presents information on the issues of harmonizing the accounting of non-financial assets in budgetary organizations with the digitalization process in the era of today's advanced technologies.

Keywords: Non-financial assets, budgetary organization, digital technology, integration, standardization.

Аннотация: Этот тезис предоставляет информацию о современных технологиях в случае периода современных технологий в период, разработанный бюджетными организациями.

Ключевые слова: Небюджетные активы, бюджетные организации, цифровые технологии, интеграция, стандартизация

KIRISH

Mamlakatimiz iqtisodiyotni modernizatsiya qilish sharoitida uning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga xizmat qiluvchi yangi va zamonaviy asosiy vositalar bilan barcha subyektlarni, ayniqsa, budjet tashkilotlarini ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Asosiy vositalar hisobi va tahlilini samarali tashkil qilish ortidan ularga jalb etiladigan mablag'larning maqsadli sarflanishining qay darajada yo'lga qo'yilganligi yuzasidan atroflicha xulosa chiqarish mumkin bo'ladi. Yurtimizda budjet tashkilotlari faoliyatiga jalb etilayotgan asosiy vositalar, xususan, ular faoliyatini samarali yo'lga qo'yishda xizmat qiluvchi asosiy vositalar turlari va ko'lami jahon andozalariga moslashtirilib

hamda takomillashtirilib borilmoqda. Bu bilan yurtimizda aholiga davlat xizmatlarini ko'rsatish sifatini yaxshilash, davlat va fuqarolar o'rtasidagi aloqalar samaradorligini ta'minlash, mamlakatimizning investision jozibadorligini oshirish va yakuniy natija o'laroq aholi turmush darajasini yaxshilashga imkoniyat yaratmoqda.

Asosiy qism: Budjet tashkiloti - zimmasiga yuklatilgan vazifalarni bajarish bilan bog'liq bo'lgan o'z faoliyatini amalga oshirishi uchun Davlat Budjet idan mablag' ajratish nazarda tutilgan va bu mablag' moliyalashtirishning asosiy manbai hisoblanadigan vazirlik, davlat qo'mitasi, idora, davlat tashkiloti. Budjet tashkilotlari daromadlar va xarajatlar smetalari ijrosi bo'yicha Budjet va Budjet dan tashqari mablag'lar buxgalteriya hisobini O'zbekiston Respublikasining - Buxgalteriya hisobi to'g'risidagi Qonuniga va O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining uslubiy ko'rsatmalariga hamda boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlariga muvofiq tashkil qiladilar. Vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralari, zarur hollarda, o'zlarining tizimidagi Budjet tashkilotlarda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan kelishgan holda buxgalteriya hisobining umumiy qoidalarini qo'llash tartibi to'g'risida ko'rsatmalar ishlab chiqarishlari mumkin. Budjet tashkilotlarida budjet hisobini tashkil etishdan maqsad foydalanuvchilar (ichki, tashqi)ni daromadlar va xarajatlar smetalari ijrosi jarayoni bo'yicha o'z vaqtida, to'liq hamda aniq buxgalteriya va moliyaviy axborotlari bilan ta'minlab berishdan iborat.

Davlat moliyasini boshqarishda iqtisodiy islohotlarni muvaffa-qiyatli amalga oshirish eng avvalo, moliya va iqtisodiy soha organlarining samarali faoliyat olib borishiga bog'liqdir. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, davlat moliyasini boshqarish, budjetintizomini ta'minlanishi, davlat byudjeti mablag'larining shakllantirilishi, samarali va maqsadli sarflanishida buxgalteriya hisobi alohida o'rin tutadi.

Davlat sektori tuzilmasi ko'p tarmoqli bo'lib, unda o'zbek milliy maqom san'ati markazi alohida o'ringa ega. O'zbek milliy maqom san'ati markazi asosan davlatning aniq bir funksiyasini amalga oshirish uchun budjetmablag'lari hisobiga saqlab turiladigan tashkilotlardir. O'zbek milliy maqom san'ati markazi davlat byudjetidan ajratiladigan mablag'lar, faoliyat yo'nalishiga mos maqom san'ati xizmatlar ko'rsatishdan, homiylik, vaqtinchalik bo'sh bino va inshootlarning ijarasi hamda boshqa qonunchilik bilan taqiqlanmagan byudjetdan tashqari mablag'lar tushumlari hisobiga mablag'lar bilan ta'minlanadi va ular hisobiga belgilangan tartibda xarajatlar amalga oshiriladi.

Moddiy zaxiralarni samarali boshqarish budjettashkilotlari uchun, ayniqsa, davlat sektori moliyasida hisobdorlik va shaffoflikka bo'lgan talab ortib borayotgan bir sharoitda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Inventar, xom ashyo, materiallar va tayyor mahsulotlarni o'z ichiga olgan moddiy zaxiralar davlat organlarining o'z vazifalarini bajarishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu ko'tarilgan tekshiruv ushbu

zaxiralarni hisobga olish va boshqarish uchun yanada mustahkam tizimni talab qiladi. Budjettashkilotlaridagi moddiy zaxiralar sog'liqni saqlashdan tortib, ta'lim va infratuzilmagacha bo'lgan turli davlat funktsiyalarini qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu zaxiralar tashkilotlarning samarali faoliyat yuritishi uchun zarur resurslarga ega bo'lishini ta'minlaydi. Biroq, ushbu tovarlar va materiallarni hisobga olishning an'anaviy usullari ko'pincha samarali boshqaruv uchun zarur bo'lgan aniqlik va real vaqt ma'lumotlariga ega emas. Ko'pgina budjet tashkilotlarida moddiy zaxiralar qo'lda tizimlar yoki eskirgan dasturiy ta'minot yordamida qayd etiladi, bu esa haqiqiy inventarizatsiya va qayd etilgan ma'lumotlar o'rtasidagi tafovutlarga olib keladi.

Bunday nomuvofiqliklar isrofgarchilik, yo'qotishlar va xizmatlarni samarali etkazib bermaslikka olib kelishi mumkin. Shu sababli, ushbu zaxiralarni hisobga olish usullarini takomillashtirish nafaqat operatsion samaradorlikni oshirish, balki aholining davlat muassasalariga ishonchini oshirish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Budjettashkilotlari moddiy zaxiralarni hisobga olishda ularning samaradorligi va samaradorligiga to'sqinlik qiluvchi bir qancha muammolarga duch kelishadi: An'anaviy hisobot tizimlari ko'pincha davriy qo'lda yangilanishlar bo'yicha, bu eskirgan ma'lumotlarga va inventar darajasidagi o'zgarishlarga sekin javob berishga olib keladi. Turli tashkilotlar moddiy zaxiralarni hisobga olishning turli usullaridan foydalanishi mumkin, bu esa umumiy tahlil va hisobotni murakkablashtiradigan nomuvofiq ma'lumotlarga olib keladi. Qo'lda kiritish va hisobot berish inson xatolariga moyil bo'lib, inventar yozuvlarida noaniqliklarga olib keladi, bu esa materiallarning ortiqcha yoki etishmasligiga olib kelishi mumkin. Budjettashkilotlarining ko'pgina xodimlari inventarizatsiyani samarali boshqarish yoki zamonaviy buxgalteriya dasturlarini qo'llash bo'yicha zarur tayyorgarlikka ega bo'lmasligi mumkin, bu esa samarasizlikka olib keladi. Integratsiyalashgan tizimlarning yo'qligi: Ko'p hollarda budjettashkilotlari hali ham bir-biri bilan aloqa qilmaydigan siled tizimlarga tayanib, inventarizatsiyani boshqarish va qaror qabul qilishni qiyinlashtiradi.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun budjettashkilotlari moddiy zaxiralarni hisobga olish amaliyotini takomillashtirishga qaratilgan bir qator tashabbuslarni amalga oshirishlari kerak:

1. Integratsiyalashgan boshqaruv tizimlarini joriy etish: zamonaviy korporativ resurslarni rejalashtirish (ERP) tizimlarini qabul qilish materiallarni boshqarishni soddalashtirishi mumkin. Bunday tizimlar real vaqt rejimida inventarizatsiya darajalari haqida ma'lumotlarni taqdim etishi, avtomatlashtirilgan hisobotlarni osonlashtirishi va davlat sektori bo'ylab ilg'or tajribalarni o'z ichiga olishi mumkin.

2. Standartlashtirish jarayonlari: moddiy zaxiralarni hisobga olish va hisobot berishning standartlashtirilgan tartiblarini o'rnatish budjettashkilotlari o'rtasida izchillikni yaratishga yordam beradi. Ushbu standartlashtirish resurslarni yaxshiroq taqqoslash, tahlil qilish va taqsimlashni osonlashtirishi mumkin.

3. Ta'lim va rivojlanishga sarmoya kiritish: xodimlar uchun buxgalteriya dasturlari va inventarlarni boshqarish usullaridan foydalanish bo'yicha keng qamrovli treninglar o'tkazish muhim ahamiyatga ega. Muntazam seminarlar va seminarlar xodimlarning malakasini oshirishi, inventarizatsiyani boshqarish bo'yicha yaxshi amaliyotlarni ilgari surishi mumkin.

4. Ma'lumotlarning aniqligini oshirish: Shtrix-kodni skanerlash yoki RFID texnologiyasini amalga oshirish ma'lumotlarning aniqligini va moddiy zaxiralarni kuzatishni yaxshilashi mumkin. Bunday texnologiyalar inventarizatsiyani avtomatlashtirilgan hisoblash va kuzatishni osonlashtiradi, inson xatosi ehtimolini kamaytiradi.

5. Natijalarni monitoring qilish va baholash: inventarizatsiyani boshqarish bo'yicha asosiy samaradorlik ko'rsatkichlarini (KPI) belgilash budjettashkilotlariga ularning samaradorligini baholashga yordam beradi. Muntazam tekshiruvlar va baholashlar yaxshilanishi kerak bo'lgan sohalarni aniqlashi va shaffoflikni saqlashi mumkin

Raqamli transformatsiya davrida texnologiya moddiy zaxiralarni hisobga olishni kuchaytirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Zamonaviy texnologiyalarning integratsiyasi inventarizatsiyani boshqarishning aniqligi, samaradorligi va shaffofligini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Ba'zi muhim texnologik yutuqlarga quyidagilar kiradi: Bu texnologiyalar moddiy zaxiralarni real vaqt rejimida kuzatish imkonini beradi, bu esa tashkilotlarga inventar darajasini aniqlik bilan kuzatish imkonini beradi. Shtrixkodlarni skanerlash yoki RFID teglarini qo'llash orqali budjettashkilotlari inventarni kuzatishda qo'l mehnatini kamaytirishi mumkin. Bulutli yechimlar moslashuvchanlik va foydalanish imkoniyatini ta'minlaydi, bu esa xodimlarga istalgan joydan inventar ma'lumotlariga kirish imkonini beradi. Ushbu tizimlar bo'limlar o'rtasidagi hamkorlikni osonlashtirishi va real vaqt rejimida yangilanishlarni amalga oshirish imkonini berishi mumkin. Ma'lumotlar tahlilidan foydalanish budjettashkilotlariga inventardan foydalanish modellarini tahlil qilish, kelajakdagi ehtiyojlarni bashorat qilish hamda xaridlar va resurslarni taqsimlash bo'yicha asosli qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Mobil yechimlarni joriy qilish xodimlarga inventarizatsiyani joyida boshqarish imkoniyatini beradi, bu esa tezroq qaror qabul qilish imkonini beradi va moddiy talablarning o'zgarishiga javob berish qobiliyatini oshiradi. Budjettashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish nafaqat faoliyat samaradorligi, balki davlat resurslarini boshqarishda mas'uliyatni ta'minlash uchun ham muhimdir. Noto'g'ri hisobot tizimlari, standartlashtirishning etishmasligi va inson xatosi bilan bog'liq muammolarni hal qilish orqali tashkilotlar inventarizatsiyani boshqarish amaliyotini yaxshilashlari mumkin.

Integratsiyalashgan boshqaruv tizimlarini qabul qilish, jarayonlarni standartlashtirish, xodimlarni o'qitishga sarmoya kiritish va zamonaviy

texnologiyalarni qo'llash sezilarli yaxshilanishlarga olib kelishi mumkin bo'lgan asosiy strategiyalardir. Doimiy takomillashtirish va innovatsiyalarni o'zlashtirish madaniyatini yuksaltirish orqali budjettashkilotlari aholiga yanada yaxshi xizmat ko'rsatishi va moddiy zaxiralardan foydalanishni optimallashtirishi mumkin. Budjettashkilotlari rivojlanib, davlat xizmatlarining o'zgaruvchan landshaftiga moslashar ekan, moddiy zaxiralarni samarali boshqarish sifatli xizmatlar ko'rsatish va aholi ishonchini saqlashning muhim tarkibiy qismi bo'lib qoladi. Buxgalteriya hisobi amaliyotini takomillashtirishga ustuvor ahamiyat berish orqali budjet tashkilotlari ularning joriy va istiqboldagi talablarni qondirish uchun yaxshi jihozlanganligini, samarali boshqaruv va davlat xizmatlarini ko'rsatish uchun zarur resurslar bilan ta'minlanishini ta'minlashi mumkin.

Xulosa va takliflar.

Taklif etilayotgan takomillashtirish nafaqat davlat resurslarini yanada mas'uliyatli boshqarishga yo'l ochadi, balki tashkilotlarga aholiga samarali va samarali xizmat ko'rsatish bo'yicha o'z missiyasini bajarish uchun imkoniyatlar beradi. Budjettashkilotlarida tovar va moddiy zaxiralarni samarali boshqarish va hisobga olish davlat boshqaruvining asosiy jihati bo'lib, davlat faoliyatining samaradorligi va shaffofligiga keng qamrovli oqibatlariga olib keladi. Budjettashkilotlari aholiga muhim xizmatlar ko'rsatishda hal qiluvchi rol o'ynaganligi sababli, inventarizatsiyani boshqarish tizimlarining yaxlitligi ularning samarali faoliyat yuritish va o'z majburiyatlarini bajarish qobiliyatiga bevosita ta'sir qiladi. Nomoliyaviy aktivlar kuzatish, saqlash va hisobot berish bilan bog'liq o'ziga xos murakkabliklar ushbu jarayonlarni takomillashtirish metodologiyalarini chuqur o'rganishni talab qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. "Byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi yo'riqnoma (22.12.2010 yil, №2169-son)
2. O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi 13.04.2016 yildagi O'RQ-404-sonli Qonuni. (qo'shimchalar bilan
3. "Byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Yo'riqnoma O'z.R tomonidan 2010 yil 22 dekabrda № 2169-son bilan ro'yhatdan o'tgan;
4. O'zbekiston Respublikasi Byudjet hisobining standarti (1-sonli BHS) "Hisob siyosati"ga (ro'yxat raqami 2853, 2016-yil 27-dekabr
5. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi, 306-modda. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 31.12.2022-y., 03/22/812/1145-son)
6. Tuychiev, A. J., Ostionokulov, A. A., Ibragimov, K. S., & Tursunov, A. S. (2019). Byudjet tashkilotlarida byudjet hisobi. Darslik. T. : "IQTISOD MOLIYA, 390.
7. Team Kissflow. Choosing Fixed Asset Depreciation Method for Your Organization. Updated on 17 Oct 2023 <https://kissflow.com/finance/asset-management/fixed-asset-depreciation-methods/>

8. Kurbanov Z.N., Nazarov A.K. Sovershenstvovanie ucheta amortizatsionnix otchisleniy osnovnix sredstv. Economics: Yesterday, Today and Tomorrow. 2022, Vol. 12, Is. 8A
9. Kuldasheva M., Ostonokulov A. "Moliya" ilmiy jurnali. 2013 yil 4-son. 23-27-betlar

